

משרד החנוך והתרבות - המחלקה לתרבות חורנית

ג' ל' י' ו' ת' ל' ע' י' ו' נ' - כ' פ' ר' ש' ת' ה' ש' ב' ו' ע'
ערוכים בידי נחמא ליבוביץ - שנת החשע-עסרה

ו' י' ש' ב' (חש"ר)

הפסרה: עמוס ב' ו' - ג' ח'

(הערה: אין זו התפסרה של סבת חנוכה אלא של פר' וישב - כרביל)

א. שאלות כלליות:

(1) במה שונה - הנבואה על ישראל ב' ו' - ס"ז מסש הנבואות על העמים שבני ישראל ועל יהודה? (א' ג' - ב' ה').

(2) במה שונה חטאם של ישראל (ב' ו' - ח') מחטאי העמים עובדי עבודה זרה?

ב. שאלות מבנה וסגנון

(1) במה מהוים פסוקים ט' - י"א - י"ב יחידה אחת וכיצד היא מתקשרת עם הפסוקים הקודמים לה והבאים אחריה?

(2) א. הלא מבחינה זמנית קודם המסופר בפ' י' למסופר בפ' ט', ולמה הקדים את המאוחר?

א. (3) מה ראה הכתוב אשר דבר על ישראל החל מפ' ו' בצוף שלישי ("על מכרם", "דרך ענוים ימו...", "וויזן ענושים יסחו", "השמדתי את האמורי מפניאם") לעבור בפסוק י' לגוף שני: "ואנכי העליתי אתכם ממצרים ואולר אפכם..."?

(4) השוה פ' ט' ואנכי השמדתי

פ' י' ואנכי העליתי

פ' י"ג הנה אנכי

מה סבת ה"הנה" במקום הזה?

ג. על שלשה פסעי ישראל

ועל ארבעה לא אשיבנו

יומא פ"ו: ר' יוסי בר' יהודה אומר: אדם עובר עברה פעם ראשונה מוחליין לו; פעם שניה - מוחליין לו; שלישית - מוחליין לו; רביעית אין מוחליין לו, שנ': "כה אמר ה': על שלשה פסעי ישראל ועל ארבעה לא אשיבנו". ואומר (איוב ל"ג) "הן כל אלה יפעל אל פלמים שלש עם גבר". והטעם, כן יזהיכנו ואם לא יסמע - יענישנו בפעם הרביעית. ויפת אומר: על הדור הרביעי, אם היו כל הדורות רשעים, והגאון אומר: שלשה עונות סלחתי לו וזאת הרביעית לא אסלה.

רד"ק: אע"פ שעברו על שלשה עברות חמורות, והם עכו"ם גלוי עריות וספיכות דמים, לא נחתם גזר דינם לפני להחריב ארצם ולהגלותם ע"י מלך אשור, אלא על החמס והוא הרביעי, ועליו הענישם על כל מה שעשו.

וכן בדור המבול: אע"פ שהיו ביזם כמה עברות, לא הענישם אלא על החמס, שנ' (בר' ו' י"ג) "כי מלאה הארץ חמס מפניהם", וכל שבין כשהחמס בא ע"י הטופטים, שהיה להם להעמיד הצדק והם ע"י הסוחר מטים הדין... פירוש "לא אשיבנו" - לא אשיבנו אל סליחתי סלחתי לו שלש פעמים והייתי משליב אוהו בכל פעם אל סליחתי אם לא היה שב אל פסעו, אבל אחר ששב עוד אל פסעו אענישנו על כולם.

אברבנאל: ... לכן נראה לי לפרש, שלא אמר בנבואות האלה 'על שלשה פסעי ישראל', כי אם על שלשה הפסעים החמורים מכל הפסעים, שהם ע"ז, גלוי עריות וספיכות דמים ששלשתם נמצאו מסתמא בכל אומה ואומה... ויאמר באן שכל אומה הייתה חייבת לשם ית' בשלשה הפסעים האלה כפי שטיפתם במעשים המגונים, וכשיחוסף עליהם פשע רביעי תחמלא סאתם ויקבל מיד עונש כולם...

ועתה ינבא על ישראל ויאמר: אחרי אשר ראיתם שהאומות האלה על החמס שעשו לישראל נגזרה עליהם מכת חרב והרג ואבדן, וגם על יהודה מפני החמס שעשו לקבה"ו במאסס את חורתו... האם תחשבו אתם, בני ישראל, להנצל בהיותכם נלכדים בעוונות האומות... כי הנה שלוש הפסעים החמורים שהיו בשאר האומות גם כן הם בישראל, האם עליהם ועל הרביעי לא אשיבנו? באמת חרפתו ישיב לו אדוניו!

אבן כספי: מספר טלטה וארבעה לאו דוקא, וכך (מסלי ל' כ"א) "נחת שלשת רגזח ארץ, ונתחת ארבע לא תוכל שאת", וכן אחרים שם.
והטעם בזכירת שלשה בכמו אלה העניינים - רבוי גדול, חזק, כמו (יחז' כ"א י"ט) "חרב שלישתה" (קהלת ד' י"ב) והחוט המסולסל...
וטעם "לא אשיבנו" טלילות אמרו (יזאל ד' א') "אשיב את שבות..."
והכוונה בכל זאת לזכור עם כל אבוד עם ועם סבה וסבות, לקיים השורש המונח (טבת נ"ה): "אין מיתה בלא חטא ואין יסורין בלא עוון", ולכן יאמר, כי עוונות רבות ורבות עשו אלה, אבל יזכור בפרט אחד קטן והוא המכונה ברביעית.

- (1) מי מן המפרשים דלעיל הולך בעקבות הגמרא?
 - (2) על איזה סמך מיוסדת סברתו של יפת (המובאת בדברי ראב"ע)?
 - (3) מה פירוש המלים המסומנות בקו בדברי יפת ומה באו לתקן?
 - (4) מה הדמיון שמצא רד"ק בין מקומנו לבין דור המבול?
 - א (5) מהי ההוכחה בתורה, שלא העניש ה' את דור המבול אלא על החמס?
 - א (6) מה הצריך את האבובנאל לפרש "לא אשיבנו" בתמיה, ולא כפי שפרשו רז"ק - בניחותא?
 - (7) במה טונה אבן כספי בפרוטו מכל הפרושים האחרים?
- ד. על מכרם בכסף צדיק ואביון בעבור נעלים.
- ילקט שמעוני קמ"ב... (בר' ל"ז כ"ז) "וימכרו את יוסף ליסמעאלים בעשרים כסף" - כל אחד ואחד מהם נטל שני כספים לקנות מנעלים לדגליהם, שנאמר: "על מכרם בכסף צדיק ואביון בעבור נעלים".

מדרש עשרה הרובי מלכות (איונסטט: אוצר המדרשים 444)
פעם אחת היה יושב הקיסר ועוסק בתורה ומצא כתוב (שמות כ"א) "וגוונב איס ומכרו ונמצא בידו מות יומת" - והלך ונטח הבית בנעלים ודבקם בכתלים, וטלה אחר ו' שמעון בן גמליאל וחבריו ואמר להם: "אם כן אתם חייבים מיתה, קבלו על עצמכם דין שמים". אמרו לו: "למה?" אמר להם: "בשביל אחי יוסף שמכרו את יוסף דכתיב "וימכרו את יוסף בעשרים כסף" וכתוב: "על מכרם בכסף צדיק ואביון בעבור נעלים", ולכן טח אותו רסע את הבית במנעלים, כדי שיכירו באיזה דבר מכרו את יוסף, "בעבור נעלים" - בדמי נעלים.

תנחומא נח: "נח איש צדיק" על טזן ברייתיו של הקבה"ו נקרא צדיק. שני בני אדם נקראו צדיקים על טזנו את הבריות: נח ויוסף, שכן כתיב בו: "על מכרם בכסף צדיק" וכתוב בו (בר' מ"ז) "יכלכל יוסף את מצרים".

ראב"ע: ד"ה על מכרם: על השופטים ידבר, והעד "צדיק בריבו" בהשפטו והנה נחשב כאלו מכרוהו.

רד"ק:... השופטים שהיה להם להעמיד הצדק והם ע"י הסוחד מסים הדין וזהו סאמר "על מכרם בכסף צדיק", טהא צדיק בדינו.

ד"ה בעבור נעלים: אפילו בעבור נעלו סיחנו לסופט יטה דין האביון שהיה זכאי בדינו.

- (1) מה ראו המפרשים (וכן גם אלה שלא הובאו בזה) שלא ללכת בעקבות המדרשים?
 - (2) מניין לפרשנים (ובדרך זו הלכו רוב הפרשנים) שהדובר כאן בשופטים על מכרם בכסף צדיק ואביון בעבור נעלים.
- רש"י ד"ה על מכרם בכסף צדיק: הדיינים היו מוכרים את מי שהיה זכאי בדין בכסף שוחד, שהיו מקבלים מיד בעל דינו.
- ד"ה ואביון בעבור נעלים... ואומר אני שכן פרושו: מסים משפט האביון, כדי שיצטרך למכור שדהו, שהיה לו בין שדה הדיינים, וזה עוקף עליו ונוטלה בדמים קלים, כדי לגדור ולנעול כל שדותיו יחד ולא יפסיק זה ביניהם.
- (1) היכן מצינו בחורה צדיק והיראה זו של "זכאי בדינו"?
 - (2) במה טטה רש"י מדע כל המפרשים ומה הכיאו לכך?